

Академик Катица Кулавакова, редактор на тритомната едиција РАЦИН на МАНУ

Беседа за Рацин

И по повеќе од девет децении од пишувањето на првите песни, раскази и огледи, не е изработено *критичко издание* на целокупните дела на Кочо Рацин во неговата матична, македонска културна и научна средина. Трите тома од едицијата РАЦИН се до сега најблиску до она што се сфаќа како критичко издание и читање на неговото книжевно дело од пристојна историска дистанца, дополнето со преводите и јазичното осовременување на неговите прозни и публицистички текстови.

Овие три тома на Рацин ја покажуваат движечката сила на љубовта, восхитот и почитта спрема уметноста и македонското културно наследство. Иницијативата на Коста Кипровски, поткрепена со конкретно покровителство од него лично и од Ана Заковска, прифатени и спроведени во дело од уважените колеги Венко Андоновски, Весна Мојсова-Чепишевска, Искра Тасевска-Хаџи-Бошкова, Тони Васик и Иван Антновски, поддржани од архивот на Рацин во МАНУ и Музејот на град Велес, создаде услови за реафирмација на Кочо Рацин и на неговото книжевно творештво во македонската јавност.

Зошто е важно да се чита Рацин денес?

Затоа што Рацин *дошол, видел и победил* во светот на книжевноста и треба да биде негуван во колективната меморија на Македонците, но и пошироко, на јужнословенските и европските слободољубиви и правдољубиви народи, како авангарден писател и личност;

Затоа што Рацин ги поттикнува исконските човечки пориви: да се восхитуваме пред убавината, да ја обожаваме самата состојба на вљубеност, да го воспеваме своето родно поднебје, својот народ и своето духовно и материјално наследство, а истовремено да бидеме отворени спрема светот, онака како што тоа го има кажано самиот Рацин во своите бесмртни стихови од песната „Татунчо“: „Ако куќа не направив, со високи шимшир порти, *куќа цел свет братски ми е*“;

Затоа што Рацин бил страстен човек, но и надарен поет, бескомпромисен борец за правда и бранител на угнетените, рафиниран мислител и пасиониран истражувач на религиските и идеолошките матрици на минатото и современоста, самоук вајар на глинени творби, резбар на песни напишани на „народни думи свети“ и други јазични дела, хуманист и футурист, македонист и интернационалист;

Затоа што Рацин ја доживеал изворно македонската национална драма и воедно можел да ја опеа нејзината суштина на македонски начин;

Затоа што неговата поезија напишана пред речиси еден век и денес се чита како да е жив отслик на стварноста, како да е македонско *селфи* во Рацинов стил;

Затоа што неговата збирка песни *Бели мугри* спаѓа меѓу првите три објавени на македонски народен говор (една година порано, 1938-та, излегуваат збирките на Венко Марковски – *Народни бигори* и *Огинот*), а е единствената која веќе 87 години го поткрева македонскиот дух, го разгорува идеалот на слободата и ја иницира поетиката на Модерната, на европскиот

Футуризмот и неговата бунтовничка слика на светот и на револтираниот човек, давајќи му македонски јазичен, стилски и духовен формат;

Затоа што не може да се чита поезијата на Рацин, а да се негува ропски менталитет, не може да се чита Рацин, а да се остане рамнодушен и малодушен;

Затоа што Рацин потсетува дека историјата се повторува и се кине таму кај што е тенко, дека историјата има две константи, Доброто и Злото, со таа разлика што злото е отпорно, властољубиво и среброљубиво, а Доброто ја има последната реч, гледа далеку и воскреснува кога најмалку се очекува;

Затоа што Рацин ги ревидира предрасудите за малите и големите култури, за малите и големите јазици, покажувајќи дека и на малите јазици се создаваат големи дела;

Затоа што потсетува дека македонската култура има длабоки корени од антиката и пред неа, и дека постои континуитет кој опстанува независно од порекнувањата;

Затоа што неговото севкупно творештво го подвргнува македонскиот дух на еден вид колективна терапија, потсетувајќи нè дека треба да си ја вратиме самовербата, да ја совладаме траумата и да ја надминеме безнадежноста;

Затоа што Рацин покажува дека поезијата прераснува од уметност на зборот во уметност на опстанокот;

Затоа што Рацин денес е патоказ за насоката во којашто треба да се оди за да се осмисли нашето лично и колективно постоење;

Затоа што Рацин потсетува дека секоја генерација има свој долг да биде движечка сила сега и тука;

Затоа што Рацин е показ дека трагедиите, вклучително и неговата лична, онаа на Лопушник, не е доволно да се оплакуваат, туку треба да се читаат како кодирана порака која има длабока и виша смисла, која има моќ да ја придвижи свеста, да ги охрабри луѓето да го извлечат најдоброто од себе, а ако секој го даде најдоброто од себе и светот ќе биде најдобар што може да биде;

Конечно, затоа што поезијата и прозата на Рацин можат да ја разберат и стари, и млади, и образовани и необразовани, доволно е само да имаат широко срце, отворен ум и книги пред себе.

Такви се овие три книги, овие три „шимшир порти“ кои веќе се достапни, или ќе бидат во најскоро време дел од библиотечните фондови ширум Македонија, не само на градските туку и на училишните библиотеки, а преостанатиот тираж е веќе доставен во книжарниците во Скопје, литература.mk и издавачки центар „Три“ и е даден на продажба за добротворни цели.

Верувам дека ова тритомно издание РАЦИН, овозможено од патроните Коста Кипровски и Ана Заковска и од МАНУ, ќе биде неодминлива и омилена лектира на македонските читатели во и вон Македонија.

Ви благодарам на сите што го удостоивте со вашето присуство. овој свечен настан во чест на Кочо Рацин, посебно и на претставниците на неговото семејство од Велес.

Скопје, 7 април 2025, МАНУ, промоција на тритомната едисија РАЦИН